

Útkereszteződések – Szociális képzések és esélyteremtő szolgáltatások találkozásai

Kóbor Krisztina
Széchenyi István Egyetem, Győr

Bevezetés

A tanulmány azokat a találkozási pontokat helyezi fókuszba, melyek az esélyteremtő szolgáltatások (kiemelten a Győri Tanoda Klub) és a szociális felsőfokú képzések (konkrétan a Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék által gondozott képzések) között teremtődtek az elmúlt években. A képzés és a "terep" mindig is sokrétű kapcsolatot ápoltak, melynek jó gyakorlatok, elméleti és gyakorlati összefonódások az eredményei. Ezeket mutatja be a tanulmány, egy képzeletbeli úton végighaladva, iránymutató táblák mentén, meg-megállva a fontosnak tartott mérföldköveknél.

1. Iránymutató táblák

Ahhoz, hogy a találkozási pontokat meg tudjuk határozni, két alapvető iránymutató táblára van szükség: egyik a vizsgált felsőoktatási intézmény adott tanszéke által gondozott képzések ismerete, másik pedig a tanoda mint gyermekjóléti alapellátás, esélyteremtő szolgáltatás ismerete.

A Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék jelenleg hat képzést gondoz, a felsőoktatási képzési szintek csaknem teljes körét lefedve. Az alapszakok között megjelenik a szociológia BA, szociális munka BA, szociálpedagógia BA. A Közösségi és civil tanulmányok és a Gondoskodáspolitikai (frissen elfogadtatott képzésként) a tanszék mesterszintű képzései, míg szakirányú továbbképzésként gondozza a Humán- és csoportfejlesztő tréner képzést.

Bár a tanulmány címe csak és kizárólag a szociális képzéseket említi, a tanszék által gondozott összes képzés esetében lehet élő találkozási pontokat látni a tanodával mint szolgáltatással. Ugyanakkor a két szociális alapszak (szociális munka és szociálpedagógia) természetesen az elsők között szerepel a tanodai tevékenységgel való összefonódásban.

Másik iránymutató táblaként a tanoda mint szolgáltatás mibenlétét érdemes tisztázni. A tanoda a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások körében az esélyteremtő szolgáltatások közé tartozik.

Az 1997. évi XXXI. törvény 38/B. paragrafusa szerint a tanoda „önkéntesen igénybe vehető, társadalmi felzárkózást segítő, a személyiségfejlődés egészség szem előtt tartó, prevenciós szolgáltatás, amely az Nktv. szerinti kötelező tanórai és egyéb foglalkozásokon való részvétel idején kívül, valamint a tanítási szünetekben segíti elő a szociokulturális hátrányok kompenzálását, a tanulmányok folytatását, a társadalomba való sikeres beilleszkedést, az életpálya-tervezést és a szabadidő hasznos eltöltését”. Látható tehát, hogy a tanoda a pedagógiai és a szociális tevékenység ötvözésével, a két terület határmezsgyéjén egyensúlyozva valósítja meg a gyermekekkel, fiatalokkal való foglalkozást. Éppen ezért fontos, hogy a pedagógiai, korrepetálásban, tanításban, oktatásban kimerülő tevékenységet olyan szociális munkához kapcsolódó módszerekkel gazdagítsa a szolgáltatás, ami a tudás gyarapításán kívül a szociális kompetenciákat erősíti meg és/vagy fejleszti.

Ahogy a Győri Tanoda Klub vezetője fogalmazta meg, már utalva az egyik mérföldköre, ami a Győri Tanoda és a Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék együttműködésében megteremtődött: „A pedagógus hallgató elsőként azt a kérdést teszi fel, hogy mit tud a gyerek, a szociálist viszont az érdekli, honnan jön” (Dr. Szakácsné Foki Katalin).

2. Mérföldkövek

2.1. Első mérföldkő

Az első mérföldkő, ami a két szervezet együttműködésében említhető, természetesen az oktatáshoz, képzéshez kapcsolódik. Általánosságban elmondható, hogy terephelyként a tanoda nagy szerepet játszik az elmélet-gyakorlat integrációjában, a szociális munka BA és a szociálpedagógia BA képzések minden szakaszában, legyen szó alapozásról, elmélyülésről vagy integrálásról. A Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék két alapképzése esetében olyan gyakorlatokon fogad hallgatókat a Győri Tanoda Klub, mint az intézményi gyakorlat, laikus gyakorlat, csoportmunka-gyakorlat. Ezekhez a gyakorlatokhoz pedig olyan elméleti tárgyak kapcsolódnak, mint a *Szociális munka alapjai*, a *Tanácsadás a segítő munkában* vagy a *Szociális munka csoportokkal*. Amit tehát az elméleti órákon megtanul a hallgató, azt a gyakorlatban azonnal ki is próbálhatja.

Az alapozás-elmélyülés-integrálás szakaszaiban szintén fontos szerepet játszik a tanoda. Az alapozás szakaszában minden képzés esetében lényeges, hogy meg hozza a hallgatók kedvét a további együttműködéshez, hogy olyan vonzó, kiváló terephelyekkel, későbbi munkahelyekkel szembesüljenek, amik megmutatják nekik, miért érdemes dolgozni, hogyan lehet jól csinálni a segítő szakmát, hiszen – lévén a képzés is gyakorlatorientált – a hallgatói motiváció nagy része a terephelyről származik. Az elmélyülés szakaszában a tanodában minden lehetősége megvan a hallgatóknak, hogy a gyermekek jólléti szolgáltatásait és a gyermekeket, fiatalokat mint célcsoportot ismerjék meg. Végül, az integrálás során összekapcsolódnak a pedagógiai-jogi-szociális-pszichológiai ismeretek, és adott esetben szakdolgozatban realizálódnak.

Az elmúlt négy év (2020–2024) során szociálpedagógus és szociális munkás hallgatók, valamint humán- és csoportfejlesztő trénerek az alábbi megoszlásban végeztek gyakorlatot, illetve jelentek meg valamilyen tárgy kapcsán a Győri Tanoda Klubban.

Tanév /Gyakorlat típusa	Intézményi gyakorlat (szociálpedagógia, nappali)	Laikus gyakorlat (szociálpedagógia, nappali)	Módszertani terepgyakorlat: csoportmunka-gyakorlat (szociálpedagógia, nappali)	Laikus gyakorlat (szociális munka, nappali)	Vizsga-tréning (HCSFT szakirányú továbbképzés, levelező)
2020/2021.	12 fő (összlétszám: 12 fő)	4 fő	2 fő	0 fő	nincs évfolyam
2021/2022.	7 fő (összlétszám: 7 fő)	4 fő	2 fő	0 fő	2 fő
2022/2023.	9 fő (összlétszám: 9 fő)	4 fő	2 fő	nincs évfolyam	3 fő
2023/2024.	21 fő (összlétszám: 21 fő)	4 fő	2 fő	1 fő	0 fő
2024/2025.	17 fő (összlétszám: 17 fő)	4 fő	még nincs adat	nincs évfolyam	még nincs adat

1. táblázat: A Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék hallgatóinak részvétele a Győri Tanoda Klubban

Forrás: www.neptun.sze.hu alapján saját szerkesztés (letöltve: 2024.11.15.)

A táblázatban jól látható, hogy a szociálpedagógia alapszakos hallgatók nappali évfolyama teljes létszámban már az első félévben találkozik a tanodával mint szolgáltatással, illetve a tanodát igénybe vevő családokkal, gyermekekkel. Az ezután következő gyakorlatok specializáltabbak, így a hallgatói létszám is csökken. A tanodának azonban nagy a szerepe abban, hogy egyrészt már az első félévben pozitív képet kapjanak a hallgatók a segítő szakmákról, másrészt, hogy gyakorlatban is bemutassa a szakmák közti együttműködést. Mivel a szolgáltatás a pedagógia és a szociális szféra határterületén található, ezért a szociálpedagógusok számára kiváló terep a szociálpedagógiai tevékenység megismerésére. Ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet bármely szakos hallgató számára, hogy az interprofesszionális együttműködésnek (Budai 2009) milyen nagy a szerepe a sikeres és hatékony segítségnyújtásban. A hallgató találkozik a szolgáltatásnál pedagógusokkal, gyógypedagógusokkal (munkatársként és hallgatótársként is), ráébred arra, hogy kinek mi a feladata a hátrányos helyzetű gyermekekkel és családjaikkal, megtanulja tisztelni a másik szakmát, közös szakmai nyelvet alkot a másik szakma képviselőjével. Tehát, mindezek által tapasztalati tanulás (Kolb 1984) útján ébred rá, hogy a szakmaközi együttműködésekre időt és energiát kell szánni, amennyiben sikert szeretnénk elérni a sokproblémájú családokkal (Minuchin et al. 2002) és gyermekeikkel.

A szociális alapszakoktól eltekintve más vonulatban is érdemes megvizsgálni a gyakorlatok, tantárgyak körét. A tanszék gondozásában álló, az egész egyetemre kiterjedő szabadon választható tárgy az *Önkéntes segítő gyakorlat*, melynek keretében bármely szakos hallgató végezhet laikus, segítő munkát, többek között a Tanodában is. A szolgáltatásnál végezhető feladatokat kiválóan foglalja össze az egyetemi honlapon található bemutatkozás:

„A Győri Tanoda-Klub 18 éve működik Győrben. 6–16 éves, többnyire hátrányos helyzetű, alulteljesítő tanulókkal foglalkozunk. Naponta 15–25 általános és középiskolás tanulónak segítünk a napi tanulásban, fejlesztjük az alapképességeiket (matematika, szövegértés), a szociális és tanulási képességüket – egyéni és kiscsoportos formában. Láthatják a képeken, hogy a fiúk többségben vannak.

Segítjük a pályaválasztásukat, a gazdálkodási, életviteli tervezésüket. Szervezünk számukra művelődési és sportprogramokat, versenyeket, pályázatokat, kirándulást, táborozást, akár családokkal együtt is.

A jelentkező hallgatókat ezekbe a foglalkozásokba vonjuk be, segítő, szervező feladatokba.

A tanulók az iskolai tanítási napokon délután, tanítás után jönnek be, és 17 óráig, 17,30-ig tartózkodnak a tanodában. Most ukrán tanulók is járnak ide, de foglalkoztunk pakisztáni, iráni, iraki gyerekekkel is.

Naponta 3 mentor segíti a tanulókat. Szervezünk szabadfoglalkozás keretében ünnepeket, vetélkedőket, beszélgetéseket.

A sport nagyon fontos és kedvelt program a tanulók körében.

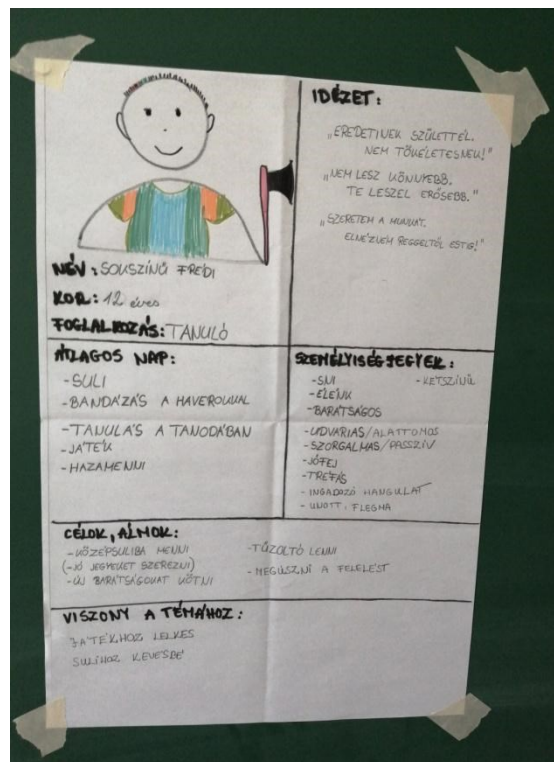
Nyáron is nyitott a tanodánk, szervezünk táborokat, kirándulásokat, palacsinta, pizza és pörkölt-partit, sütis napokat!!” (<https://szoc.sze.hu/onkentes-segito-gyakorlati-targy-fogadohelyek>)

2.2. Második mérföldkő

A következő mérföldkőként a közös célcsoportot, a tanoda szolgáltatásában megjelenő gyermekek és fiatalok körét érdemes megjelölni. Míg a tanodának a gyermekek a szolgáltatást igénybe vevőket jelentik, addig a Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék hallgatóinak ezen túl egy olyan kiszolgáltatott célcsoportot is, mellyel munkájuk során sokszor találkoznak majd, és a tanoda szolgáltatásain túl is látniuk, érteniük kell, milyen más szolgáltatásba vonhatók be, hogyan tudnak nekik a lehető legjobban segíteni.

Mivel a szociális képzések során a gyermekek és fiatalok többször kerülnek fókuszba, ezért érdemes szükségleteiket, igényeiket alaposan megismerni. Erre szolgál a perszonalizáció módszere a design thinking (Kelley–Kelley 2015) gondolkodásmódban. A perszonalizáció során egy csoport tipikus tagját személyesítik meg a szakemberek (a csoport összes tagjának véleményét, jellegzetességeit, szükségleteit megismerve, majd az adatokat „átlagolva”) annak érdekében, hogy a beavatkozás (vagy éppen szolgáltatásajánlás) az adott célcsoportnak pontosabb és célzottabb legyen. A tanodában tett látogatások, gyakorlatok alkalmasak arra, hogy a hallgatók a szolgáltatást igénybe vevő gyermekeket megkérdezzék szokásaikról, életükről, megfigyeljék mindennapjaikat, társaikkal, családjukkal való kapcsolatukat, tanuláshoz való viszonyukat. A tanodai munka során a hallgatók rálátnak a hátrányos helyzetű és/vagy speciális igényű gyermekek kognitív és társas készségeire. Ezeket az adatokat megszerelve meg tudják alkotni a tanodába járó gyermekek perszónáját, a tanodai élet tipikus szereplőjét. Mindez a hallgatók fejlődését is szolgálja, hiszen szintetizálják elméleti-gyakorlati ismereteiket, és tapasztalati tanulással fejlesztik kommunikációs, konfliktuskezelő stb. készségeiket.

Az alábbi képen egy perszonalizációs gyakorlat eredménye látható:

1. kép: Tanodai perszóna

Forrás: saját fotó

A szociális képzések mellett fontos említést tenni a tanszék által gondozott egyéb képzésekről, illetve a tanoda és a más típusú képzések összekapcsolódásáról.

A *Közösségi és civil tanulmányok* mesterképzés során a hallgatók civil szervezetekkel ismerkednek, működésük/működtetésük fogásait tanulják meg (többek között). A Győri Tanoda Klub az Iskolakultúráért – Esélyteremtésért Egyesület fenntartása alatt áll, mely civil szervezetként jogszabályban meghatározott gyermekjóléti alapellátást működtet. A tanodai szolgáltatás tehát egyrészt megmutatja, hogyan tud a civil szervezet a szociális-gyermekjóléti ellátórendszerbe illeszkedő szolgáltatást megteremteni és fenntartani, másrészt pedig mintát nyújt az állami/önkormányzati és a civil szféra együttműködésére egy társadalmilag fontos

kérdés megoldásában (integráció, hátrányos helyzetű gyermekek esélyegyenlőségének megoldása).

A Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék egyetlen működő szakirányú továbbképzése a Humán- és csoportfejlesztő tréner képzés. A képzés 4 éve működik, eddig minden félévben indult. A képzés két félévből áll, a második félév során a hallgatók feladata, hogy vizsga- és megrendelői tréningeken bizonyítsák megszerzett kompetenciáikat. Ezeket a tréningeket a tanszék szervezi. Mivel egy hallgatói csoport, évfolyam 10-15 főből áll, és a tréningeket párosával vagy hármassal vezetik, ezért a tréningalanyok beszerzése nem könnyű feladat. A Győri Tanoda Klubba járó gyermekek, fiatalok többször is voltak alanyai a játékos formában megtartott, rájuk szabott, általában kompetenciafejlesztő tréningeknek (lásd 1. táblázat). Az ilyen típusú együttműködések – a fentiekhez hasonlóan – győztes-győztes, problémamegoldó helyzetet hoznak létre. A Tanoda teljesíti a rá szabott, jogszabályban meghatározott feladatot, a gyerekek jól érzik magukat, játékosan tanulnak és fejlődnek, a tréner hallgatók pedig „gyakorolnak”, tapasztalatot szereznek arról, milyen egy ilyen speciális, ámde őszinte és lelkes célcsoporttal együttműködni.

Az oktatási együttműködések szinte kötelezően hozzák magukkal a záróvizsgák bizottságaiban való tagságot, illetve a szakdolgozati opponálásokban, esetleg külső konzultációkban való együttműködést is. A Győri Tanoda Klub vezetői objektív módon, munkáltatói szemmel tekintenek a szociális alapképzésekben részt vevő hallgatókra, így a záróvizsga-bizottság tagjaként vagy szakdolgozati opponálóként különösen fontosak meglátásaik, értékes a véleményük a képzések minőségbiztosítása, javítása érdekében.

2.3. Harmadik mérföldkő

Harmadik mérföldkőként a közös projektek (az utóbbi években közösségfejlesztési témákban), kutatás (szükségletfelmérések a gyermekvédelem területén) vagy akár adománygyűjtés is jellemzi a kooperációt.

A legutóbbi projekt-együttműködés a CLLD Közösségben Győrben (2021–2022) című projekt volt (projektgazda: Győri Térségfejlesztési és Projektmenedzsment Kft.), mely civil szervezeteket és önkénteseket kötött össze, belőlük formált közösséget. A tanodát fenntartó civil szervezet ebben a projektben vett részt. A közösségformálás, a civil szervezetek kapcsolatépítése ebben a projektben tartós sikert ért el, hiszen a tanoda a továbbiakban is együttműködik az itt megismert szervezetekkel, a szolgáltatást igénybe vevő gyermekek és családok javára fordítva itt megteremtett kapcsolatait (pl. RIF–Tanoda együttműködés, amelynek során a hátrányos helyzetű gyerekek rendszeres szociális kompetenciafejlesztő és tehetséggondozó barkácsfoglalkozásokon vehetnek részt).

A Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék önkormányzati felkérésre több alkalommal készítette el a Győri Helyi Esélyegyenlőségi Programot, ahol a szükségletfelmérési részhez a Tanoda fontos információforrás a hátrányos helyzetű és speciális nevelési igényű gyermekek tekintetében. A megalapozott jó kapcsolat gyors és egyszerű információáramlást jelent ez esetben a tanszék felé, segítve ezzel a kutatási tevékenységet.

Végül, de nem utolsó sorban a két szolgáltatás együttműködését a segítségnyújtás is jellemzi. A Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék minden évben megrendezi az Apáczai Gyermekegyetem elnevezésű gyermektáborát, melynek keretében adománygyűjtés is történik. Az adományok egy részét a táborban részt vevő gyermekek javára fordítják a szervezők, míg a nagyobb részt a gyermekekkel foglalkozó intézmények, szolgáltatások, köztük a Győri Tanoda Klub, kapják meg. A tanszék ezen a rendszeres akción kívül ad hoc módon is szervez gyűjtést hallgatói és oktatói körében a tanodának, mint például a néhány évvel ezelőtt megvalósuló társasjátékgyűjtést.

A fenti együttműködési mérföldkövek pedig egyetlen nagy, közös célban csúcsosodnak ki: a hallgatókból szakemberekké váló szociálpedagógusokban és szociális munkásokban, akik elhelyezkednek az ellátórendszer szolgáltatásaiban, köztük a tanodában is.

Összegzés

A fentiek során egy kanyargós, sokrétű, többfelé vezető, kereszteződésekkal teli út bontakozott ki, amely az oktatási együttműködésekön kívül olyan projekteken, jótékonyági és kutatási kooperációkban mutatkozik meg, ami jól láttatja a Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék, valamint a Győri Tanoda Klub szoros együttműködését.

A legnagyobb haszna, előnye azonban az az együttműködésnek, hogy olyan módszerek, szemlélet, tények megmutatását teszi lehetővé az oktatási intézmény, illetve olyan plusz programok létrejöttét a gyermekjóléti alapellátási szolgáltatás számára, ami máshogy nem valósulhatna meg.

Ilyen módszertan a design thinking (ezen belül a perszonalizáció módszere), ami a hagyományos szociális mintatantervekben nem jelenik meg. A problémamegoldás konzervatív modelljei (problémamegoldó, rendszerszemlélet, krízisintervenció) (Hegyesi–Talyigás 1994) mellett tehát a hallgató újabb eszközt szerez, újabb szemléletmódot tesz magáévá, ami – remélhetőleg – a tanulmányai befejezésekor már beépül módszerei közé eszköztárába, ezért a szolgáltatást igénybe vevők érdekeit jobban tudja szolgálni, hatékonyabban tud segíteni, és nem utolsó sorban jobban személyre tudja szabni a beavatkozásait.

Értérendszerébe beépül az interprofesszionális szemlélet, ez pedig arra ösztönzi, hogy időt és energiát szánjon a társszakmák bevonására, fórumot és lehetőséget teremtson a kommunikációra velük, tiszteletben tartsa kompetenciáikat, és jobban meg tudja felelni menedzserszerepének, amikor arra van szükség. Nagyon sok eset megoldásában ez a típusú kooperáció az egyetlen út, ami sikeres problémamegoldást eredményez, végső soron tehát megint a szakmai hatékonyságát növeli a szakmaközi együttműködés.

Ma Magyarországon a szociális és gyermekjóléti ellátórendszer pluralizált, nem egy fenntartó, hanem fenntartók sokasága jelenik meg a szolgáltatások terén. A Győri Tanoda Klub nemcsak a szolgáltatást igénybe vevők felől tud értékes tapasztalatokkal hozzájárulni a hallgatók fejlődéséhez, hanem fenntartói oldalról is. Maga a tanoda – mint esélyteremtő szolgáltatás – Magyarországon a társadalmi innovációk közé tartozik. Civilek (sokszor nem is szervezetbe tömörülve) kezdtek el tanodai szolgáltatásokat nyújtani nagyjából 20 évvel ezelőtt. A szolgáltatás létjogosultsága hamar megteremtődött, és civil szervezetek kezdték működtetni pályázati forrásból, majd normatívából a tanodákat. A magánkezdeményezésből a jogszabály által elismert szolgáltatás létrehozása rengeteg tapasztalatot és értékes tudást adott a szervezeteknek, akik végigjárták ezt az utat, így az Iskolakultúráért – Esélyteremtésért Egyesületnek is. A Győri Tanoda Klub ezt a tudást is át tudja adni a hallgatóknak, meg tudja mutatni, milyen egy civil szervezet által fenntartott szolgáltatás.

Összefoglalva a fentieket, egy közös pont mindenképpen megfogalmazódik a tanszék és a tanoda 20 éves együttműködéséből. A Győri Tanoda Klub a Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék által gondozott minden képzés számára fontos, mert a hallgatókat „out of the box” gondolkodásmódra és cselekvésre sarkallja. Olyan kreatív, más, hatékonyabb utakat tud mutatni a szolgáltatás nyújtásában, működtetésében és létrehozásában, ami a hallgatókat értékes tudással ruházza fel. A Győri Tanoda Klub egy másfajta, az igényekhez, szükségletekhez jobban illeszkedő tanulási környezetet hoz tehát létre, de nemcsak a hátrányos helyzetű és speciális nevelési igényű gyermekek és fiatalok számára, hanem az egyetemi hallgatóknak is.

Irodalom

- Budai I. 2009. Az interprofesszionális együttműködés és a szociális munka. *Esély* 5: 83–114.
- Hegyesi G.–Talyigás K. 1994. *A szociális munka elmélete és gyakorlata. 1. kötet*. Budapest: Semmelweis Kiadó.
- Kelley, D.–Kelley, T. 2015. *Creative Confidence*. HarperCollins Publishers.
- Kolb, D. A. 1984. *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
https://www.researchgate.net/publication/235701029_Experiential_Learning_Experience_As_The_Source_Of_Learning_And_Development. (letöltve: 2024.11.22.)
- Minuchin, P.–Minuchin, S.–Colapinto, J. 2002. *Krízisről krízisre. A szegény családok segítése*. Budapest: Animula Kft.
<https://szoc.sze.hu/onkentes-segito-gyakorlati-targy-fogadohelyek> (letöltve: 2025.01.15.)
neptun.sze.hu (letöltve: 2024.11.22.)
1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról: 38/B. paragrafus